

PRVIH
30...

ZAVODA ZA
PROSTORNO
UREĐENJE
PRIMORSKO-
GORANSKE
ŽUPANIJE

DOPRINOS VISOKOGA OBRAZOVANJA RAZVOJU I IMPLEMENTACIJI OBRAZOVANJA ZA ODRŽIVI RAZVOJ

doc. dr. sc. Kristina ČRNJAR

doc. dr. sc. Kristina ČRNJAR, dipl. oec.,
prodekanica za međunarodnu suradnju,
Fakultet za menadžment u turizmu i
ugostiteljstvu Opatija, Sveučilište u Rijeci
kcrnjar@fthm.hr

Sažetak

Posljednjih desetak godina snažno raste svijest o potrebi održivoga razvoja kao posljedice globalizacije i rastuće kompleksnosti problema vezanih uz okoliš, društvo i ekonomiju. Usporedno s uvođenjem koncepta održivosti u sva područja gospodarskoga i društvenoga života, ideja o obrazovanju za održivi razvoj ulazi kao ključni element u veliki broj deklaracija, akcijskih planova i inicijativa na svim razinama. Obrazovanje za održivi razvoj formalni je odgovor globalnim promjenama, a trebao bi omogućiti svim zainteresiranim stranama da bolje razumiju zahtjeve koje pred njih stavlja održivi razvoj na globalnoj i lokalnoj razini. Pred obrazovanje u 21. stoljeću stavljen je novi izazov: uključiti se i pridonijeti stvaranju održivoga društva. Posebnu ulogu u tom procesu imaju sveučilišta kao dio visokog obrazovanja. Svrha je ovoga rada analizirati ulogu i doprinos koje visoko obrazovanje, a posebno sveučilišta imaju u procesu obrazovanja za održiv razvoj.

Ključne riječi: obrazovanje za održivi razvoj, sveučilište, visoko obrazovanje, znanje, vještine i ovlasti za održivi razvoj

I. UVOD

Jačanje svijesti o potrebi održivog razvoja te obrazovanje, ključni su čimbenik za stvaranja održive budućnosti. Obrazovanje osigurava stvaranje znanja i vještina prijedno potrebnih za lakše rješavanje ekonomskih, socijalnih i ekoloških problema današnjice. Nema održivog i kvalitetnoga ekonomskog razvoja bez dobrog obrazovanja. Ono ima značajan pozitivan utjecaj na ekonomski razvoj i time postaje nezaobilazna pretpostavka održivoga razvoja.

Svjetska komisija za okoliš i razvoj Ujedinjenih naroda objavila je 1987. godine izvješće „Naša zajednička budućnost”, poznato još i kao Brundtlandovo izvješće u kojem se naglašava da se pod pojmom „održivi razvoj” podrazumijeva zadovoljenje potreba današnjih naraštaja, bez ugrožavanja budućih naraštaja (Črnjar, Črnjar, 2009., 79.). Na Konferenciji za okoliš i razvoj Ujedinjenih naroda (eng. UN Conference on Environment and Development – UNCED) održanoj u Rio de Janeiru 1992. godine definiciju održivoga razvoja proširuje se pojmovima socijalna jednakost i pravičnost. Održivi je razvoj stoga način života koji treba naći ravnotežu između dugoročnoga ekonomskog razvoja, čistoga okoliša, socijalne jednakosti i pravičnosti za sadašnje i buduće naraštaje. Konačan je cilj razviti društvo koje će karakterizirati harmoničan razvoj u kojem će se trajno poboljšavati kvaliteta života ljudi.

Ključne teme održivoga razvoja uključuju među ostalim: ruralni i urbani razvoj, gospodarstvo, obradu proizvodnje i potrošnje, ublažavanje siromaštva, državljanstvo, mir, etiku, lokalnu i globalnu odgovornost, demokraciju i upravu, pravosuđe, sumornost, ljudska prava, zdravlje, jednakost spolova, kulturnu raznolikost, zajedničku odgovornost, zaštitu okoliša, upravljanje prirodnim resursima te biološku i krajobraznu raznolikost. Koncept održivoga razvoja zahtijevat će

Prostorno planiranje kao čimbenik razvoja u županijama

multidisciplinarnost i holistički pristup u rješavanju ekoloških, društvenih i ekonomskih problema.

Veći broj deklaracija i akcijskih planova ističe važnost obrazovanja, posebno visokog obrazovanja, u nastojanju da se primjeni održivi razvoj (tablica 1).

Istodobno s pojavom koncepta održivoga razvoja, pojavio se i koncept obrazovanja za održivi razvoj (eng. Education for Sustainable Development). Godine 1992. donesena je Agenda 21, dokument koji sadrži mjere za globalno partnerstvo za održivi razvoj. U 40 poglavlja, Agenda daje strategiju za provedbu održivoga razvoja. Poglavlje vezano za obrazovanje nalazi se u četvrtom dijelu pod nazivom „Promicanje obrazovanja, javne svijesti i trening” (Agenda 21, 1992., 320.). Posebno su istaknuta četiri područja: preusmjeravanje obrazovanja u pravcu održivog razvoja, poboljšanje osnovnoga znanja, povećanje javne svijesti i promoviranje treninga usmjerenog prema konceptu održivoga razvoja.

Ujedinjeni narodi su proglasili „Dekadu obrazovanja za održivi razvoj 2005. – 2014.” (DESD, 2005.). Glavni je cilj Dekade spajanje načela, vrijednosti i prakse održivoga razvoja u sva stajališta obrazovanja i učenja. Potiče se promjena ponašanja ljudi radi stvaranja sigurnije budućnosti temeljene na cjelovitosti okoliša, ekonomskoj održivosti i pravednom društvu. Znanje o održivosti treba ugraditi u programe učenja putem formalnog, neformalnog i informalnog obrazovanja. I nakon 2014. godine i dalje se kroz različite politike, inicijative, deklaracije, dokumente i događaje stavlja snažan naglasak na aktivnije uključivanje održivog razvoja u obrazovanje, kao što je to naznačeno u dokumentu Rio+20.

Europska unija snažno potiče svoje članice da stvore bolji strateški pristup u području dijeljenja znanja i najbolje prakse kako bi poticale održivi razvoj. Prva zna-

Tablica 1. **Primjeri deklaracija i akcijskih planova koji promoviraju održivost**

Godina	Deklaracija	Kratki opis
1990.	Talloires deklaracija	Akcijski plan od deset točaka namijenjen fakultetima i sveučilištima. Fokusiran je na promoviranje obrazovanja za održivost i uvođenje tema vezanima za održivost u nastavu, istraživanja i aktivnosti koje provode fakulteti i sveučilišta.
1992.	Agenda 21	Poglavlje 36 naglašava da obrazovanje igra ključnu ulogu u izazovima održivoga razvoja.
1997.	Deklaracija iz Thessalonikija	Potpisale su je 83 države naglašavajući potrebu za razvijanjem javne svijesti i obrazovanja za održivost.
1998.	Svjetska deklaracije visokoga obrazovanja u 21. stoljeću	Deklaracija koja naglašava potrebu za posebnim vještinama i obrazovanim ljudima kako bi se osigurao održivi razvoj.
2000.	Povelja UN o Zemlji	Daje izjave o etici i vrijednostima za održivu budućnost, uključujući i obrazovanje za održivi razvoj.
2001.	Deklaracija iz Luneburga	Podupire Agendu 21 i čitav niz drugih deklaracija vezanih za ulogu visokog obrazovanja u obrazovanju za održivost.
2002.	Deklaracija iz Ubuntua	Deklaracija se osvrće na sve stupnjeve obrazovanja naglašavajući potrebu za znanosti i tehnologijom u održivom razvoju.
2002.	Dekadu obrazovanja za održivi razvoj 2005. – 2014. (DESD) 2005. – 2014.	Pod vodstvom Japana, DESD je stvorio globalnu platformu za dijalog u visokom obrazovanju. Nakon donošenja Deklaracije, došlo je do snažnog rasta materijala (literature, informacija, baza itd.) koji se bave ulogom sveučilišta, istraživanja itd. u ostvarivanju koncepta održivoga razvoja.
2009.	G8 samit: Deklaracija sveučilišta	Deklaracija o istraživanju i izobrazbi za održivost te odgovornom razvoju na lokalnoj i globalnoj razini.
2009.	Svjetska konferencija o priopćenju o visokom obrazovanju	Detaljno obrazlaže što bi se trebalo dogoditi u visokom obrazovanju u budućnosti i poziva države na akciju.
2010.	AASHE Poziv na djelovanje	Poziv na stvaranje održivog kurikulumu u visokom obrazovanju.
2012.	Ugovor ljudi o održivosti visokoga obrazovanja	Radna grupa koju sačinjava 25 predstavnika visokog obrazovanja, agencija, organizacija, udruga i studentskih grupa kako bi se stvorila platforma za suradnju nakon Rio+20

Izvor: Desha, C., Hargroves, K. (2014.), *Higher Education and Sustainable Development: A model for curriculum renewal*, Routledge, New York, 10.

čajnija konferencija u Europi na temu razvoja obrazovanja za održivi razvoj održana je u Kijevu, u Ukrajini, 2003. godine („Okoliš za Europu”). U sklopu konferencije raspravljalo se o razvijanju strategije obrazovanja za održivi razvoj te se posebna važnost dala obrazovanju na svim razinama društva. Na regionalnoj razini UNECE (UN Economic Commission for Europe) prihvatila je 2005. godine Strategiju kojom poti-

će članice da uključe obrazovanje za održivi razvoj u formalne, neformalne i informalne oblike obrazovanja. Naglasak je stavila na načela i upute za razvoj obrazovanja za održivi razvoj te da se uvede praćenje primjene navedene Strategije. Cilj Strategije Europske unije bio je uključiti glavne teme održivoga razvoja u sve sustave obrazovanja. UNECE Strategija za obrazovanje o održivom razvoju 2005. – 2015. ističe:

- obrazovanje za održivi razvoj jasno je strateško opredjeljenje svake države;
- potrebno je razvijati javne politike i regulatorne okvire kojima će se podržavati obrazovanje za održivi razvoj;
- potrebno je poticati održivi razvoj kroz formalne, neformalne i informalne oblike učenja;
- potrebno je osigurati da nastavnici steknu potrebnu stručnost kako bi teme održivoga razvoja mogli uključiti u nastavni proces;
- potrebno je poticati istraživanja ključna za daljnji razvoj obrazovanja za održivi razvoj;
- naglasak je stavljen na jačanje suradnje u području obrazovanja za održivi razvoj na svim razinama društva;
- obrazovanje za održivi razvoj cijeloživotni je proces koji obuhvaća sve razine obrazovanja;
- obrazovanje za održivi razvoj ključan je element koji pridonosi razvoju urbanih i ruralnih područja povećanjem pristupa obrazovanju i poboljšanjem kvalitete;
- ključno je poticati uporabu sustavnog, kritičnog i kreativnog razmišljanja u lokalnom i globalnom kontekstu;
- visoko je obrazovanje ključno u promicanju obrazovanja za održivi razvoj te se od njega očekuje značajan doprinos (UNECE, 2005.).

Sljedećih godina žarište rasprava prelazi u područje osiguravanja uključivanja navedene Strategije. Države su se obvezale da će razviti pokazatelje kako bi procijenile implementaciju, organizirale rasprave i prikupljale dobru praksu iz obrazovanja za održivi razvoj. EU Strategija održivoga razvoja naglašava ključnu ulogu obrazovanja u promaknuću promjena ponašanja društva i osiguranja osnovnih nadležnosti potrebnih stanovništvu za djelovanje u skladu s održivim razvojem.

2. POJMOVNO ODREĐENJE OBRAZOVANJA ZA ODRŽIVI RAZVOJ

Obrazovanje za održivi razvoj dinamički je koncept razvoja koji polazi od pretpostavke da obrazovanjem treba osposobiti sve ljude kako bi preuzeli odgovornost za stvaranje održive budućnosti. Postoji čitav niz definicija pojma „obrazovanje za održivi razvoj”, a razlikuju se najčešće ovisno o motrištu gledanja. Obrazovanje za održivi razvoj definira se kako slijedi (Bhandari, Abe, 2003.):

- obrazovanje za održivi razvoj odgovara na pitanje kako potaknuti sudjelovanje i učenje radi postizanja društva koje razvija održivost;
- obrazovanje za održivi razvoj cjeloživotni je proces; vodi prema informiranom i uključenom građaninu koji ima potrebne vještine za rješavanje problema, znanstvenu i opću pismenost te predanost da se odgovorno uključi u aktivnosti koje će osigurati kvalitetnu ekonomsku i okolišnu budućnost;
- obrazovanje za održivi razvoj novi je način gledanja na okoliš u kojem studenti proučavaju mrežu zavisnih veza koje postoje između okoliša, ekonomije i kulture, te razumiju da te veze postoje na lokalnoj, nacionalnoj, regionalnoj i globalnoj razini;
- obrazovanje za održivi razvoj bavi se dinamikom fizičkog, biološkog, socijalnog, ekonomskog i duhovnog okruženja.

Obrazovanje za održivi razvoj omogućuje ljudima razvijanje znanja, vrijednosti i vještine kako bi mogli sudjelovati u donošenju odluka na različitim razinama i koje će pridonijeti kvaliteti života bez da se ošteti planeta za budućnost (Sustainable Development Education Panel, 1998., 30.). U skladu s ciljevima održivoga razvoja, obrazovanje za održivi razvoj trebalo bi se temeljiti na tri elementa: *okoliš* (zaštita integriteta ekosus-

stava, prihvatni kapacitet biosfera, biološka raznolikost i kvaliteta okoliša); *ekonomija* (efikasno korištenje prirodnih resursa, strateški održivi razvoj teritorija, korištenja resursa i ekonomskog razvoja); i *društvo* (obrazovanje u području ljudskih prava, zdravlja, sigurnosti, rješavanje konflikata).

Specificirane su četiri dimenzije obrazovanja za održivi razvoj. Prva dimenzija je osnovno obrazovanje. Ova je dimenzija izabrana jer još uvijek postoje velike razlike u svijetu u osnovnom obrazovanju i pristupu njemu. Druga dimenzija usredotočuje se na novu orijentaciju postojećih programa izobrazbe. Programi na različitim razinama trebaju reviziju i uključivanje koncepta održivoga razvoja u njih. Razvijanje javne svijesti i razumijevanje održivoga razvoja, treća je dimenzija. Ona je važna kako bi se osiguralo da koncept održivoga razvoja uđe na lokalnu, regionalnu, nacionalnu i u konačnosti na globalnu razinu. Četvrta i zadnja dimenzija je trening za sva područja društva koji može rezultirati uključivanjem koncepta održivosti u svakodnevno poslovanje i život (Agenda 21, 1992.).

Svaka država, ovisno o svojim uvjetima i karakteristikama, definira strategiju održivoga razvoja i obrazovanja za održivi razvoj. Unatoč tome postoji nekoliko osnovnih karakteristika obrazovanja za održivi razvoj koje se mogu primijeniti u različitim kulturnim okruženjima: temelje se na načelima i vrijednostima koji naglašavaju održivi razvoj; vodi računa o dobrobiti tri oblasti održivosti: okoliš, društvo i ekonomija; promovira cijeloživotno obrazovanje; lokalno je relevantan i odgovara kulturi; bazira se na lokalnim potrebama imajući u vidu da zadovoljavanje lokalnih potreba često ima efekte i posljedice na široj međunarodnoj razini; uključuje formalno, neformalno i informalno obrazovanje; razvija kapacitet za donošenje odluka i društvenu toleranciju; omogućuje kvalitetu života i prilagodljivu radnu snagu; zahtijeva interdisciplinarnost; koristi cijeli niz pedagoških

metoda koje promoviraju učenje i vještinu razmišljanja. itd. (International Implementation Scheme, 2005., 30-31.). Kako bi program obrazovanja za održivi razvoj odražavao posebnosti okoliša, društva i ekonomskih uvjeta svakoga lokaliteta, svi navedeni elementi međusobno su povezani.

Tradicionalno se govori o četiri glavna instrumenta za implementaciju obrazovanja za održivi razvoj (autorica je prilagodila prema Pidlisnyuk et al., 2005., 58.)

- *Dijalog*: stvoriti razumijevanje te dijalog svih zainteresiranih strana;
- *Obrazovanje*: razviti i stvoriti novo znanje, vještine i navike koje potiču ponašanje svih ključnih sudionika u skladu s konceptom održivosti;
- *Informacija*: omogućiti svima pristup informacijama o održivom razvoju i stanju okoliša te najbolju praksu u ostvarivanju održivosti;
- *Marketing*: mijenjanje ponašanja ljudi podupirući odluke o razvoju temeljenome na održivosti i stavljajući na raspolaganje postojeće znanje i podatke.

Djelotvorno obrazovanje za održivi razvoj ovisi o kombinaciji čitavog niza čimbenika među kojima su: zastupljenost tema održivoga razvoja u kurikulumu, novim načinima učenja, nadležnostima zaposlenika, institucionalnom razvoju, partnerstvima i financijama. Da bi obrazovanje za održivi razvoj bilo učinkovito, potrebno je:

- osigurati da politički, regulatorni i operativni okviri podupiru promicanje obrazovanja za održivi razvoj;
- povećati suradnju i partnerstva između članova obrazovne zajednice i ostalih zainteresiranih strana (privatnoga sektora, industrije, javnosti, itd.);
- promicati održivi razvoj putem formalnog, neformalnog i informalnog učenja;

- uključiti teme obrazovanja za održivi razvoj u sve relevantne programe, predmete i smjerove;
- razviti nadležnosti u okviru sektora obrazovanja za primjenu u obrazovanju za održivi razvoj. Nastavnici, osobe na vodećim položajima i donositelji odluka na svim razinama obrazovanja, trebaju povećati svoje znanje o obrazovanju za održivi razvoj kako bi pružali primjerene savjete i potporu. Nastojanja za izgradnju stručnosti potrebna su stoga na svim razinama formalnog i neformalnog obrazovanja;
- osigurati dostupnost odgovarajućih alata i materijala za obrazovanje za održivi razvoj. Koristiti široki raspon obrazovnih metoda usmjerenih na sudjelovanje, rješavanje problema i timski rad. Imati potporu u relevantnom nastavnom materijalu;
- promicati istraživanje i razvijanje obrazovanja za održivi razvoj.

Održivost zahtijeva promjenu temeljne percepcije u kulturi i promjene u načinu razmišljanja i radu. Održivost zahtijeva da se na različiti način gleda na kurikulum, pedagogiju, organizacijske promjene, itd. Ukoliko obrazovanje ne postane „održivo obrazovanje”, teško ćemo upravljati tranzicijom prema održivosti (Starling, 2004.).

3. DOPRINOS VISOKOGA OBRAZOVANJA ODRŽIVOME RAZVOJU

Znanje, vještine i ovlasti postaju glavna sastavnica ljudskog i ekonomskoga razvoja (Črnjar, 2010.). Za razliku od ostalih resursa, znanje se širi bez ograničenja, predstavljajući pritom neograničen izvor za ekonomski razvoj. Ključne vještine i ovlasti koje obrazovanje mora razvijati kod svojih učenika i studenata radi raz-

vijanja koncepta održivog razvoja uključuju: ovlasti za interdisciplinarni rad, ovlasti za kozmopolitsku percepciju, razumijevanje različitih kultura i suradnje, vještine sudjelovanja, ovlasti planiranja i implementacije, suosjećanje i solidarnost, ovlasti za samomotivaciju i motiviranje drugih, i dr. (De Haan, 2006., 19-32.).

Obrazovanje ima važnu ulogu u promaknuću koncepta održivoga razvoja. Novim naraštajima prenositi će ideju da sve aktivnosti usmjerene prema razvoju trebaju biti temeljene na konceptu održivoga razvoja. Taj koncept treba biti sveprisutan u obrazovnim programima, materijalima i ostalim relevantnim aktivnostima obrazovanja u državi. Obrazovne ustanove u visokom obrazovanju, posebno one javne, igraju ključnu ulogu u poboljšanju kvalitete i očuvanju okoliša te imaju ekonomski i društveni utjecaj.

UNESCO (2004.) je utvrdio nekoliko načina na koje se institucije visokoga obrazovanja, posebno sveučilišta, mogu uključiti u promaknuće održivoga razvoja. Sveučilišta čine vezu između proizvodnje znanja i prijenos znanja društvu za njihov ulazak na tržište rada. Cortese (2003.) navodi kako institucije visokoga obrazovanja nose duboku moralnu odgovornost osigurati veću svijest, znanje, vještine i vrijednosti potrebne za stvaranje održive budućnosti. Da bi sveučilišta mogla imati glavnu ulogu u promaknuću i primjeni obrazovanja za održivi razvoj, potrebno je poduzeti sljedeće: 1) provesti opću reformu sveučilišta, 2) promijeniti upravljanje sveučilištima prema održivosti, 3) poticati međunarodnu suradnju institucija i razmjenu nastavnika, istraživača i studenata. Opća reforma sveučilišta podrazumijeva aktivnosti usmjerene na uključivanje održivoga razvoja u postojeće programe i istraživanje, usmjeravanje programa i predmeta prema održivosti, stvaranje novih predmeta i programa s motrenjem na održivi razvoj, poticanje istraživanja i obrazovanje za održivi razvoj. Održivost kao koncept potrebno je uvesti i na razinu upravljanja u sveučilištima na način da su sveučilišta po-

Shema 1. Doprinos sveučilišta kao institucije visokoga obrazovanja održivome razvoju

KURIKULUM

- Ugraditi teme vezane uz koncept održivoga razvoja u postojeće predmete
- Pokrenuti nove planove i programe koji će kod studenata razvijati znanja, vještine, kompetencije i vrijednosti, a pridonositi će održivom razvoju
- Pokrenuti posebne predmete koji se bave područjima održivoga razvoja
- Razvijati ostale aktivnosti koje kod studenata potiču stvaranje svijesti o potrebama održivoga razvoja

ISTRAŽIVANJE

- Stvaranje novih vještina, znanja i alata potrebnih za održivi razvoj kroz istraživanje
- Uspostava centara i instituta za istraživanje održivoga razvoja
- Pokretanje i provođenje različitih istraživačkih aktivnosti za održivi razvoj
- Povezivanje obrazovanja i istraživanja
- Stvaranje zajednica prakse usmjerenih na temu održivoga razvoja

UPRAVLJANJE INSTITUCIJOM

- Stalni rad na poboljšanju vlastitoga utjecaja na okoliš, društvo i ekonomiju
- Aktivnosti vezane uz emisiju CO₂, zbrinjavanje otpada, transport, sustave upravljanja okolišem, upravljanje vodom i energijom
- Korištenje obnovljivih izvora energije
- Održivi razvoj je inkorporiran u institucijsku strategiju i misiju (strateško planiranje)
- Institucija provodi aktivnosti monitoringa i izvještavanja vezano uz svoje poslovanje na održivi način
- U politike se ugrađuju elementi održivoga razvoja
- Uspostavlja se nagrađivanje za ostvarivanja u području održivoga razvoja

UMREŽAVANJE

- Jačanje veza između gospodarstva, civilnog društva, vlade i ostalih zainteresiranih strana radi ostvarivanja održivoga razvoja
- Razvijanje programa vezanih za upravljanje i razvoj kadrova na što se gleda kao na socijalnu dimenziju održivoga razvoja
- Povezivanje sa zajednicom putem volonterskih programa, razvojnih projekata, udruga i sl.
- Institucija pomaže i aktivno pridonosi jačanju veza s lokalnim, nacionalnim i međunarodnim tvrtkama i organizacijama kroz zajednička istraživanja, događanja, izobrazbu i sl.
- Stvaranje mreža radi dijeljenja „najbolje prakse” u području održivoga razvoja

Izvor: autorica

zitan primjer primjene održivosti u različitim područjima poslovanja. Međunarodna suradnja institucija te razmjena profesora i studenata, ključna je za razmjenu ideja i stvaranje mreža znanja i eksperata. Ovakva suradnja može rezultirati upoznavanju najbolje prakse, stvaranju timova i pokretanju novih istraživačkih projekata.

Sveučilište kao obrazovna i znanstvena institucija u velikoj mjeri može pridonijeti održivome razvoju (shema 1).

Institucije visokoga obrazovanja, kao što su sveučilišta i fakulteti, mogu pridonijeti konceptu održivoga razvoja na razne načine. Osim što održivi razvoj treba ugraditi u postojeće i nove programe, nameće se potreba ugradnje načela održivosti i njegove vrijednosti u sve oblike upravljanja institucijom. Time će se nedvojbeno poslati poruku zajednici o važnosti navedenog koncepta za instituciju.

Republika Hrvatska potpisnica je Agende 21 te čitavog niza deklaracija koje svoj naglasak imaju na obrazovanje za održivi razvoj. U Zakonu o zaštiti okoliša, u dijelu koji se odnosi na Odgoj i obrazovanje za zaštitu okoliša i održivi razvitak, piše: „Država osigurava provedbu odgoja i obrazovanja za zaštitu okoliša i održivi razvitak u odgojno-obrazovnom sustavu te potiče razvoj sustava zaštite okoliša i unaprjeđenje zaštite okoliša. S ciljem zajedničke provedbe odgoja za održivi razvitak Ministarstvo u suradnji s ministarstvom nadležnim za obrazovanje utvrđuje smjernice obrazovnog programa u skladu sa Strategijom održivog razvitka Republike Hrvatske.” (NN 80/13., članak 220., stavak 1. i 2.). Ministarstvo je izradilo Strategiju odgoja i obrazovanja za zaštitu okoliša i održivi razvoj te 2001. godine prijedlog Programa odgoja i obrazovanja za zaštitu okoliša i održivi razvoj što bi trebalo predstavljati temelj uključivanja koncepta održivoga razvoja u obrazovne i znanstvene aktivnosti institucija u Republici Hrvatskoj.

Prilikom analize obrazovanja za održivi razvoj u Hrvatskoj, ističe se da na razini sveučilišta, veleučilišta i državnih instituta te ostalih ustanova, odgoj i obrazovanje za održivi razvoj još su uvijek nezadovoljavajuće zastupljeni u nastavi i u znanstveno-istraživačkom radu. Globalno ograničenje ogleđa se u disciplinarnoj ograničenosti studijskih programa i istraživačkih projekata te institucijskoj nefleksibilnosti (Jelić-Mück, Pavić-Rogošić 2002.).

U obrazovanje na svim razinama treba postupno, ne čekajući konačna rješenja, uvoditi prilagodljivije mogućnosti cjelovitoga obrazovanja za održivi razvoj, poticati integrativne i multidisciplinarne pristupe, zajedničke nastavne i studijske programe škola i fakulteta (Jelić-Mück, Pavić-Rogošić 2002.). U planovima i programima prevladavaju elementi vezani uz zaštitu okoliša te sociokulturni elementi održivoga razvoja, dok je ekonomski element jako slabo zastupljen. (Bajkuša et al., 2011.). Ekonomski aspekt izobrazbe za održivi razvoj najmanje je zastupljen na svim razinama obrazovanja.

Na početku primjene izobrazbe za održivi razvoj naglasak je bio stavljen na diplomatske i doktorske studije i odluke o programima što je donosio senat sveučilišta. Multidisciplinarna i interdisciplinarna istraživanja su se provodila u tim programima, ali svega na nekoliko visokoškolskih ustanova. Analiza postojećih aktivnosti vezanih za obrazovanje održivog razvoja u Hrvatskoj pokazuje dobru prisutnost formalne i neformalne izobrazbe. Međutim, informalna izobrazba u Hrvatskoj još uvijek nije poznata i rijetko se koristi kao metoda promocije i izobrazbe ideje održivoga razvoja.

Iako programi izobrazbe i projekti „pokrivaju” sva područja, postoji vidljivi nedostatak veze između individualnih područja obrazovanja i nedostatak interdisciplinarnog pristupa (Action Plan for Education for

Sustainable Development, 2009.). Uvođenjem Bolonjskoga sustava primjećuje se da je došlo do veće angažiranosti sveučilišta.

„Europski prostor visokog obrazovanja mora biti otvoren i treba biti privlačan drugim dijelovima svijeta. Naš doprinos ostvarivanju obrazovanja za sve treba se temeljiti na načelu održivog razvoja i biti u skladu s tekućim međunarodnim radom na izradi smjernica za kvalitetno pružanje prekograničnoga visokog obrazovanja. Ponavljamo da u međunarodnoj akademskoj suradnji, akademske vrijednosti treba prevladati.” (The European Higher Education Area – Achieving the Goals, 2005.)

4. ZAKLJUČAK

Obrazovanje je snažan čimbenik u oblikovanju našega najvažnijega resursa, a to je ljudski potencijal. Posebnu ulogu u tom procesu imaju institucije u sklopu visokoga obrazovanja. Njima je omogućeno obrazovati mlade naraštaje za uvođenje ideje o održivosti koja može predstavljati ključnu vezu između ekonomskog razvoja, socijalnog blagostanja i kvalitete okoliša.

Veći pristup kvalitetnom obrazovanju, reorganizacija postojećih programa i njihovo usmjeravanje prema konceptu održivosti, osiguranje informacija svim zainteresiranim stranama o stanju okoliša i ostalim područjima održivoga razvoja, promaknuće cijeloživotnog obrazovanja koje naglašava načela i vrijednosti na kojim održivo društvo treba počivati, značajne su promjene u ponašanju pojedinca i društva u cjelini. Važno je da sveučilišta mobiliziraju sve resurse u smjeru globalnoga konteksta održivoga razvoja. Navedeni naponi u sadašnjosti rezultirat će održivom ekonomijom, okolišem i društvom u budućnosti.

LITERATURA

1. Action Plan For Education For Sustainable Development, (2009.), http://mzoip.hr/doc/education_for_sustainable_development_action_plan.pdf (10. 2. 2015)
2. Agenda 21 (1992.), <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf> (10. 2. 2015)
3. Bajkuša, M. et al. (2011.), *Education for sustainable development – Croatia*, http://enjoined.edupolicy.net/files/111CroESD_eng.pdf (1. 2. 2015)
4. Bhandari, B., Abe, O. (2003.), *Education for Sustainable Development in Nepal Views and Visions*, Japan: Institute for Global Environmental Strategies (IGES)
5. Cortese, A. D. (2003.), *The Critical Role of Higher Education on Creating a Sustainable Future*, Planning for Higher Education, March-May.
6. Črnjar, K. (2010.), *Strategija upravljanja znanjem u funkciji konkurentnosti hotelske industrije* (doktorska disertacija), Opatija: Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
7. Črnjar, M., Črnjar, K. (2009.), *Menadžment održivog razvoja*, Rijeka: Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija; Glosa, Rijeka
8. De Haan, G. (2006.), *The BLK 21 programme in Germany: a Gastetubngskompetenze – based model of education for sustainable tourism*, Environmental Education Research, vol 1.
9. DESD – UN Decade of Education for Sustainable Development 2005 – 2014 (2005.), France: UNESCO – Education for Sustainable Development (ED/PEQ/ESD)
10. Desha, C., Hargroves, K. (2014.), *Higher Education and Sustainable Development: A model for curriculum renewal*, New York: Routledge
11. International Implementation Scheme (2005.), France: Unesco; <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001486/148654e.pdf> (21. 1. 2015)
12. Jelić-Mück, V., Pavić-Rogošić, L. (2002.), *Pregled i ocjena napretka provedbe Agende 21 u Hrvatskoj*, Zagreb: ODRAZ – Održivi razvoj zajednice
13. Pidlisnyuk, V.; Ryduk, I.; Kurulenko, I. et al. (2005.), *Sustainable development: role of education*, Kyiv: House „Pili-graph-express”

14. Starling, S. (2004.), *Higher Education, Sustainability and the Role of systematic learning, in Higher Education and the challenge of sustainability*, Higher Education and the Challenge of Sustainability Problematics, Promise, and Practice, Springer (Editors: Corcoran, Peter Blaze, Wals, Arjen E. J.)
15. Sustainable Development Education Pane First Annual Report 1998, Annex 4 - Submission to the Qualifications and Curriculum Authority (1998.), <http://webarhive.nationalarchives.gov.uk/20080305115859/http://www.defra.gov.uk/environment/sustainable/educpanel/1998ar/ann4.htm#c> (15. 1. 2015.)
16. The European Higher Education Area – Achieving the Goals Conference of European Ministers Responsible for Higher Education (2005.), Bergen, http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/MDC/050520_Bergen_Communique1.pdf (20. 11. 2014.)
17. The UNESCO Strategy For Education for Sustainable Development (2009.), United Nations Economic Commission For Europe, <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/798ece5.pdf> (15. 2.2015.)
18. UNECE Strategy For Education For Sustainable Development (2005.), <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/documents/2005/cep/ac.13/cep.ac.13.2005.3.rev.1.e.pdf> (15. 1. 2015.)
19. UNESCO (2004.), Higher Education for Sustainable Development, Education for Sustainable Development Information Brief, Paris: UNESCO
20. Zakon o zaštiti okoliša, http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_06_80_1659.html (20. 1. 2015.)